

»MARTIN, SKRIJ HARMON'KO, SEVERJEVA JE TU!«

DVOLIČNOST SREČANJ PEVSKIH IN GODČEVSKIH SKUPIN

VESNA SEVER

K pisanju tega prispevka so me spodbudila srečanja pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž, ki se jih udeležujem iz lastnega strokovnega zanimanja in zaradi »službene« – radijske obveznosti. Gradivo s teh srečanj predstavljam in predvjam v radijskih oddajah *Pevci zapojte, godci zagod'ite*, ki so na sporedu vsako soboto ob 17. uri, s ponovitvijo istega dne ob 23. uri na Radiu Ognjišče.

Dve vrsti srečanj

Srečanja pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž pripravljajo območne izpostave Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, ki v sklopu svojega delovanja enkrat na leto organizirajo območna srečanja pevcev in godcev. Če je znotraj območne izpostave skupin premalo, srečanja pripravijo skupaj s

sosealnimi. Tovrstna srečanja so priložnost za prikaz domačega izročila, kakršno je živelo nekoč oziroma živi danes. Na njih se predstavljajo skupine in posamezniki, ki gojijo, ohranjajo ali poustvarjajo slovensko ljudsko glasbeno izročilo. Na eni strani nešolani posamezniki, ki pojejo ljudske pesmi ali igrajo ljudske viže, t. i. »pravi« ljudski pevci in godci, na drugi pa poustvarjalci, pevci in godci, ki na podlagi pisnih in zvočnih zapisov raziskujejo repertoar, način petja ali igranja ter ga poskušajo predstaviti v čim bolj nepotvorjeni obliki. Ti pevci in godci se združujejo v skupinah, ki delujejo v okviru folklornih in drugih kulturno-umetniških društev.

Na drugi strani smo priča poplavi in porastu srečanj pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž, ki jih pripravljajo skupine same. Razveseljivo in pohvalno je, da takšne prireditve prirejajo skupine in društva zase in za svoje domačine, v lastno veselje in zadovoljstvo ter ne čakajo na pobude iz državnih in občinskih krogov, zavodov ali organizacij. Navezanost na domače izročilo, želja po druženju z drugimi skupinami in zavedanje, da je ljudsko glasbeno izročilo pomemben del kulturne dediščine našega okolja, so razlogi, ki jih pevci navajajo ob vprašanju, zakaj pripravljajo tovrstne prireditve.

Redna letna srečanja v organizaciji skupin in društev

Mnoge skupine že tradicionalno, enkrat na leto, navadno vedno ob istem času, pripravljajo srečanja pevcev in godcev v svojem okolju ter nanje povabijo skupine iz različnih krajev. Nekatere skupine pa srečanje pevcev in godcev pripravijo le ob posebnih dogodkih, kot so obletnice delovanja skupine ali izdaja zgoščenke.

Vnuki Atelšek iz Lokovice pri Šoštanju, prireditev 15. družinsko petje. (Foto: Vesna Sever, Mozirje, 17. 4. 2011.)

Pevci s Koblja na prireditvi *Eno pesem peti*.
(Foto: Vesna Sever, Kebelj, 20. 3. 2010.)

V nadaljevanju sledi opis nekaterih srečanj, ki jih spremljam že več let.

- V Račni na Dolenjskem drugo soboto v oktobru od leta 1997 poteka prireditev z naslovom *Fantje po polj' gredo*. Kulturno društvo Račna, domači pevci, skupina Zarja in vodja skupine, Jožica Poderžaj, ki strokovno bdi nad prireditvami, v Račno vsako leto povabijo pevce in godce iz različnih krajev. Na prireditvi, ki je vedno dobro obiskana, se predstavi do deset skupin. Za spremembo od mnogih drugih podobnih srečanj v Račni obiskovalci poslušajo le ljudsko glasbo.
- Na Preski pri Boštanju, v majhni gručasti vasi na 540 m nadmorske višine na skrajnem severnem delu krškega gričevja, se v začetku septembra odvijajo srečanja pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž že od leta 2001. Pripravljajo jih domači pevci, Fantje s Preske, ki so lani praznovali 15 let organiziranega druženja, in Društvo Preska. Na dvorišču kmetije Hrovat, ene od štirih domačij na Preski, kjer je vsakoletno prizorišče dogajanja, se zberejo številni ljubitelji ljudskega petja. Je ena redkih prireditev, ki si jo ogleda veliko ljudi. Obiskovalci si lahko v prostorih domačije, na skednju, ogledajo še razstavo, ki je vsako leto tematsko zasnovana. Na Preski organizator poskrbi, da poleg gostujoče skupine (navadno kakšen pevski zbor ali godcev na harmoniko, ki se predstavi z narodno-zabavnimi skladbami) nastopijo skupine pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž iz različnih krajev.
- Podoben vsebinski koncept srečanj pevcev in godcev kot na Preski imajo v domačem kraju tudi pevke Žejno, ki delujejo znotraj Kulturno-umetniškega društva Antona Kreča na Čatežu ob Savi. Pevke so si ime nadele po kraju, ki je bil nekdanj »žejen« vode, saj je tam ni bilo. Ker zbiralnice deževnice velikokrat niso zadoščale za preživetje, so po vodo s pletenimi steklenicami – »flaškoni« in škafi morali v sosednjo vas. Osem pevk prihaja iz petih vasi in dveh far. Druži jih veselje do petja in želja po ohranjanju ljudskih pesmi. Pevke se udeležujejo srečanj pevcev in godcev po Sloveniji, same pa so skupine v svoj kraj na tovrstno prireditev prvič povabile leta 2005.
- Koledniki iz Bušeče vasi na Dolenjskem pripravljajo srečanja pevcev in godcev z naslovom *Zapojmo čisto po domače* od leta 2001 v Podbočju, od leta 2003 pa v Cerkljah ob Krki. Za dve prireditvi so se odločili, da ne bi bilo zamer med domačini,

saj trije pevci prihajajo iz brežiške, dva pa iz krške občine. Pet pevcev, ki se v organizirani obliki družijo od leta 1997, prihaja iz dveh občin, dveh far, dveh krajevnih skupnosti in petih vasi. Ime so dobili po naključju, ko so pred leti na predvečer svetih treh kraljev v svojem kraju in okoliških vaseh koledovali. Koledujejo še danes, nabrane darove pa darujejo v dobrodelne namene. Z glasovi »naprej«, »čez«, prvim in drugim basom ohranjajo večglasno fantovsko petje in poleg koledniških pesmi pojejo tudi druge starosvetne pesmi svojega kraja in bližnje okolice. Na svoje prireditve poleg pevcev in godcev kot goste – za popestritev, kot pravijo sami – povabijo domači pevski zbor ali skupino »godcev«, največkrat t. i. ropotačev s harmoniko, grabljami, vilami, ropotuljami in drugimi orodji, ki primarno niso glasbilo.

- V Podlehniku so doma pevke Trstenke, potomke nekdanjih haloških pevcev in pevk, ki skrbno negujejo in ohranjajo svoje pesmi. V organizirani obliki so prvič skupaj zapele na martinovo, leta 2001. Večglasje, razpotegnjeno in čvrsto vokalno podajanje, kjer pesmi »tečejo« počasi in zvenijo s polnim in odprtim glasom, so značilnosti haloškega petja. Njihove pesmi, kot so zdravičke, napitnice, pesmi o vinu in vinogradu, ljubezenske pesmi, pripovedne, obredne, vojaške, šaljive in druge, so ogledalo težkega življenja viničarjev in kajzarjev. Pevke Trstenke srečujemo na različnih koncertnih odrih in prireditvenih prostorih po vsej Sloveniji. Vsako leto septembra pripravijo srečanje pevcev in godcev tudi v domačem kraju. Nanj, poleg pevcev iz domače občine, povabijo še gostujoče skupine iz Štajerske, pa tudi od drugod, a vedno skupine t. i. ljudskih pevcev in godcev.
- Sredi avgusta v Koritnem nad Oplotnico, od leta 1998, pripravljajo srečanja pevcev in godcev domači pevci iz Koritnega in Kulturno-umetniško društvo Oplotnica. Prireditev, na kateri se zberejo številni obiskovalci, saj je v domačem kraju in bližnji okolici dobro znana, poteka v poznogotski cerkvi sv. Miklavža iz 14. stoletja, v lepem, prijetnem in akustičnem prostoru. Nad prireditvami bdi Robert Obrul, predsednik Kulturno-umetniškega društva Oplotnica. Srečanja so zaradi velikega števila nastopajočih, od 17 do 24 skupin, trajala od dve do tri ure, saj se je vsaka skupina, razen lani, predstavila

Sestre Jakob iz Zavrha nad Dobrno na prireditvi *Eno pesem peti*.
(Foto: Vesna Sever, Gorenje, 21. 3. 2010.)

z dvema pesmima ali vižama. Pevci so se predstavili s pesmimi po lastnem izboru, organizator pa je pripravil vezno besedilo na neko temo. Posebnost njihovih srečanj je, da jih spremlja strokovni spremljevalec, ki po končani prireditvi spregovori nekaj besed o prireditvi, skupinam, ki želijo, poda mnenje o nastopu, na željo organizatorja pa napiše še mnenje o srečanju (izboru skupin, pesmi in viž, načinu petja in igranja, oblačilni podobi in odrskem nastopu). Mnenje strokovnega spremljevalca organizator vsako let pošlje vsem nastopajočim. Srečanj v Koritnem se kot strokovna spremljevalka udeležujem od leta 2005. Pred menoj sta to počeli dr. Urša Šivic in mag. Maša Marty. Prireditve v Koritnem je tako ena redkih, če ne edina med tovrstnimi srečanji, ki ima v svoji sredi strokovnega spremljevalca. Še bolj zadovoljivo je, da organizator in skupine strokovne napotke tudi upoštevajo, kar prireditve postavlja ob bok JSKD-jevim regijskim srečanjem pevcev in godcev.

- Od leta 2002, konec marca ali v začetku aprila, v dveh delih poteka srečanje pevcev z naslovom *Eno pesem peti*. V soboto zvečer prireditve poteka na Keblju, v nedeljo popoldan pa v Gorenju. Gre za sklepno prireditve oddaje o ljudski glasbi na Radiu Rogla z naslovom *Eno pesem peti*. V začetku so imeli polurne oddaje na sporedu enkrat na mesec, ob sredah, med 22. in 23. uro, zadnja tri leta pa so na sporedu vsak teden. Urednik oddaje, Martin Mrzdovnik, na prireditve povabi vse skupine, ki jih je med letom gostil in predstavil v svoji oddaji, saj ob tem poteka tudi predstavitev zgoščenke, na

Pevci iz Koritnega. (Foto: Vesna Sever, Koritno nad Oplotnico, 22. 8. 2010.)

kateri je zvočno dokumentirano petje vseh nastopajočih. Na prireditvi, ki jo organizirajo Radio Rogla iz Slovenskih Konjic, Občina Zreče, JSKD, Območna izpostava Slovenske Konjice, Kulturno-umetniško društvo Kebelj, Kulturno društvo Janez Koprivnik Gorenje in Kulturno-umetniško društvo Vladko Mohorič Zreče, se v dveh delih, z eno ali dvema pesmima, predstavi približno 30 pevskih skupin, ne samo iz bližnje okolice, ampak tudi od drugod. Na srečanjih, ki so tematsko zasnovana, so se pevci predstavili že s pesmimi o letnih časih in s tistimi, ki se oglašajo v prazničnih dneh, s pesmimi slovesa, svatovskimi, legendnimi, vojaškimi, ljubezenskimi, napitnicami in s pesmimi o delu in poklicih. Od leta 2007 pa v nedeljo dopoldan organizator pripravlja tudi seminar o ljudskem petju in na temo vsebinskega izbora pesmi, ki se bodo oglašale na prihodnjem srečanju. Dobro je, da je prireditve vsebinsko zasnovana. Organizator pri izboru skupin – po načinu petja, ali pevci sploh znajo peti in postaviti glasove ter po izboru pesmi (mlajšega – starejšega izvora) – ne dela selekcije, saj v radijskih oddajah in na prireditvi nastopijo vsi, ki se prijavijo. Pohvalno je, da je v sklopu prireditve poskrbljeno tudi za izobraževanje, ki ga izvajajo strokovni spremljevalci pevskih in godčevskih skupin pri JSKD, in je dobro obiskano. Žal pa znanje, pridobljeno na seminarjih, ni vedno preneseno v prakso in slišano na prihodnji prireditvi.

- Izmenično, eno leto v Šentjerneju, drugo pa v Zavinku pri Škocjanu na Dolenjskem, poteka srečanje skupin, ki koledujejo ob treh kraljih. Kulturno in etnološko društvo Galus Bartholomaeus iz Šentjerneja

Pevke z Dobrave. (Foto: Vesna Sever, Koritno nad Oplotnico, 22. 8. 2010.)

Fantje s Preske. (Foto: Vesna Sever, Preska, 5. 9. 2010.)

ima daljšo tradicijo, saj je v domačem kraju od leta 1996 pripravilo dvanajst srečanj trikraljevskih kolednikov. Člani društva so aktivni pevci v različnih koledniških skupinah, ki pojejo na predvečer treh kraljev. S temi prireditvami so želeli starosvetno tradicijo obhodništva prenesti na mlade in povabiti domačine, da nekaj dni pred tremi kralji prisluhnejo kolednikom, če jih morda ti ne bi obiskali na predvečer praznika.

Pevci Fantje z vasi iz Škocjana, Turistično društvo Škocjan in domačini iz Zavinka so v Zavinku pri Škocjanu pripravili štiri tovrstne prireditve. Na njih se predstavijo številne domače koledniške skupine, saj se je na območju Šentjerneja v mnogo vaseh in zaselkih tradicija petja za tri kralje ohranila do danes. Povabijo pa tudi koledniške skupine iz drugih krajev. Gre za tematsko obarvane prireditve, na katerih nastopijo skupine s trikraljevsko kolednico; torej tiste, ki imajo to pesem v svojem repertoarju in večinoma v domačem kraju še ohranjajo trikraljevsko koledniško petje. Srečamo pa tudi skupine, ki ne delujejo v organizirani obliki in se ne udeležujejo srečanj pevcev in godcev, ampak se fantje in možje zberejo le za trikraljevske koledniške obhode.

- V Mozirju se že tradicionalno okoli jurjevega zberejo družine iz različnih krajev. Letos je bila prireditev petnajstič. Na srečanjih pevskih družin se predstavljajo različni družinski sestavi: bratje in sestre pa bratranci, družine z več otroki, starejši pa tudi nekaj mladih. Jure Repenšek, predsednik Kulturno-prosvetnega društva Jurij in gonilna sila družinskih srečanj v Mozirju, vsako leto izbere vodilno temo (vsebinski izbor pesmi), s katero nagovori družine, da se predstavijo. Navadno so skupine eno pesem zapele po izboru organizatorja, drugo pa po lastni izbiri (med njimi so bile tudi pesmi mlajšega nastanka). Na prireditvah v Mozirju so nastopile družine, ki so po načinu petja bliže zborovski glasbi (intonacija z intonirko, skupni začetki, tiho/glasno petje, zborovske mape za branje besedil ...) in narodno-zabavni glasbi (petje ob spremljavi citer, kitare, harmonike), slišali pa smo tudi nekaj odličnih primerov večglasnega, ubranega, počasnega petja »po starem«. Organizator po eni strani želi predstavljati in združevati družine, ki danes še pojejo, ne glede na to, kako, po drugi strani pa želi izbrati družine, ki jih lahko uvrstimo med t. i. ljudske pevce. Zadnjih nekaj let na prireditve vabi tudi poznavalca ljudske glasbe, ki mu svetuje glede izbora skupin.

Izbor skupin

Vodje območnih izpostav imajo navodila, kakšne skupine lahko sodelujejo na območnih srečanjih pevcev in godcev, čeprav tudi na njih srečamo skupine, ki nanje ne sodijo (npr. t. i. »ropotači«, pevski zbori, vokalne skupine).

Na srečanjih, ki jih pripravljajo pevci sami, je izbor skupin raznolik; od t. i. skupin ljudskih pevcev in godcev do pevskih zborov, vokalnih skupin in narodno-zabavnih ansamblov. Menim, da mora organizator vedeti, kakšen je namen prireditve. Če gre za srečanje pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž, potem naj se vabi le pevce in godce, ne pa še pevskih zborov in narodno-zabavnih ansamblov, kar se nemalokrat dogaja. Nadalje je dobro, da organizator pozna skupino, ki jo vabi na srečanje, in tako

Pevci Prešmentani faloti iz Stoperc. (Foto: Vesna Sever, Preska, 5. 9. 2010.)

zagotovo ve, ali ustreza namenu in konceptu njegove prireditve. Prireditelji navajajo, da so »druge« skupine zgolj za popestritev celotnega srečanja ali pa so jih povabili, ker jim vračajo nastop. Potem naj se prireditev ne imenuje *srečanje pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž!* Če pa želijo s prireditvijo prikazati pestro glasbeno podobo svojega kraja ali širšega prostora, potem je razumljivo, da se na njej predstavijo različne glasbene zvrsti; ljudska glasba, narodno-zabavna, zborovska, pop in druga.

Vsebinski izbor pesmi in viž nastopajočih

Čeprav strokovni spremljevalci na območnih srečanjih, ki jih pripravlja JSKD, pevcem in godcem priporočamo, naj se predstavljajo z gradivom starejšega izvora (pevci s pripovednimi pesmimi, legendnimi, mrljiškimi, obrednimi, ljubezenskimi, s šaljivimi ..., godci pa s starimi vižami), skupine še vedno rade posegajo po pesmih in vižah mlajšega nastanka (pevci po pesmih, ki so jih napisali sami in jim pridali znano melodijo, godci pa po narodno-zabavnih skladbah).

Na srečanjih, ki jih pripravljajo pevci samostojno, je vsebinski izbor pesmi, s katerimi se nastopajoči predstavljajo, podoben tistim, ki jih pripravlja JSKD, le da je pesmi mlajšega nastanka več. Nekateri pa občasno pripravijo tudi tematska srečanja (npr.

večer vojaških, ljubezenskih, pripovednih pesmi, pesmi o vinu in vinski trti ...).

Oblačilna podoba nastopajočih

Pri oblačilni podobi nastopajočih med srečanji obeh vrst ni zaznati večjih razlik, a obstajajo izjeme. Nekatere skupine se za območna srečanja oblečejo ustrezno smernicam JSKD (si nadenejo današnjo siceršnje praznično obleko), medtem ko so na drugih srečanjih odete v oblačila, ki so si jih omislile posebej za nastopanje (sodobna uniformno oblikovana oblačila ali pa neka oblačila, ki so po njihovem prepričanju izdelana »po starem«).

Sklep – biti všečen občinstvu ali ustrezati stroki?

Na srečanjih pevcev in godcev, ki jih pripravljajo območne izpostave JSKD, se nastopajoči, vedoč, da bodo »ocenjeni«, potrudijo in (če le niso prvič na takšnem srečanju ali namerno ne želijo slediti smernicam JSKD) izberejo ustrezne pesmi, s katerimi se predstavijo, ter se ustrezno oblečejo. Le redke skupine se po načinu petja, izboru pesmi in viž ter oblačilni podobi predstavljajo enako, ne glede na to, kje nastopajo. Več pa je tistih, ki krmilijo med merili JSKD ter željo po všečnosti občinstvu. Všečnost se pojavlja kot najpogostejši razlog za njihovo dvoličnost. Večkrat me pevci zaradi želje, da bi bili posnetki prireditve predvajani na radiu, povabijo na svoje prireditve. Tam, kjer na programski list ne napišejo, da se bom prireditve udeležila, je moj prihod za mnoge pravi šok. Naj navedem primer; skupina s Štajerske, ki sem jo tri leta zapored srečevala na območnih srečanjih, je po mojem vsakoletnem razlaganju in utemeljevanju, zakaj ne odobravamo petja ob spremljavi harmonike, zadnje leto le sledila

strokovnim smernicam in se na območnem srečanju predstavila s petjem brez instrumentalne spremljave. A že nekaj mesecev po tem smo se srečali na prireditvi v Podlehniku. Martinu, vodji skupine, ki vztraja, da njegovi pevci pojejo, medtem ko on igra, je njegov sopevec, ko me je zagledal, rekel: »Martin, ... (kletvica), skrij harmon'ko, Severjeva je tu!« Meni je šlo najprej na smeh, potem pa sem se zamislila. Na oder je brez harmonike prišel samo zato, ker sem bila tam. Ne vem, kaj bi mi bilo ljubše; da se tedaj, ko so strokovno spremljani, pretvarjajo in delajo stvari, ki jih ne želijo delati, ali da vedno delajo tako, kot jim je ljubo. Če pesmi izvajajo na stroki ustreznejši način le tedaj, ko jih nekdo strokovno spremlja – pogosto le enkrat na leto – se vprašam, kakšen učinek ima to početje!

Naveden primer ni osamljen. Imamo skupino, ki se je zaslužno predstavila že na državnem srečanju, a je, ko je pred kratkim izdala novo zgoščenko, nanjo uvrstila polovico ljudskih pesmi (po vsebinskem izboru in izvedbi), polovico pa napol narodnozabavnih (petje ob spremljavi harmonike na besedilo, ki so ga napisali sami in mu pridali neko znano ljudsko melodijo). Njihova utemeljitev je bila, da so s tem popestrili svojo zgoščenko, ki bo tako ljudem bolj všeč. Na območnem srečanju naslednje leto pa so znova blesteli ... Mene, ki skupine pogosto srečujem na raznih koncertnih odrih in drugih prireditvenih prostorih, ta dvojnost moti in vedno pogosteje se sprašujem, čemu koristijo srečanja JSKD in njegova merila. Resnično nam šele stanje na terenu pove, kaj pevci in godci počenejo za območna srečanja ali, če hočete, za strokovne spremljevalce in JSKD ter kakšno pot ubirajo sami. Slednja je pogosto kaj klavrna.

Zato, dragi folklorniki, etnologi, etnomuzikologi in drugi strokovnjaki, naj nam (vam) bo vsem jasno, da so prav srečanja, na katerih ni navzoč strokovni spremljevalec, pravi pokazatelj stanja in podobe ljudske glasbe danes, zato bi se jih bilo prav pogosteje udeleževati.

Koledniki iz Ledeče vasi po srečanju trikraljjevskih skupin.
(Foto: Vesna Sever, Zavinek pri Škocjanu, 6. 1. 2010.)